

Journal of Sivas Cumhuriyet University Social Sciences Institute

| <https://dergipark.org.tr/pub/scusbed> | Founded: 2026 Available Online, ISSN: 1303-1279 Publisher: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

The Use of “bir ança / ança” as a Conjunctive Particle in Kutadgu Bilig

Osman Avcı^{1,a,*}

¹Turkish Language and Literature, Literature Faculty, Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye.

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 15/12/2025

Accepted: 09/02/2026

ABSTRACT

Despite the extensive body of scholarship produced to date concerning *Kutadgu Bilig*, one of the most seminal works in the history of the Turkish language, the text continues to necessitate further investigation due to its exceptionally rich content. Consequently, features that attract scholarly attention across all areas of Turkish language and literature—including folklore, culture, and linguistics—have increasingly been elucidated through recent studies. Within the corpus of historical Turkic written languages, *Kutadgu Bilig*, a prominent work of 11th century Karakhanid Turkish, has been the subject of research particularly concerning its conjunctive particles and the diverse functions they fulfill. This article examines the use of the expressions *bir ança* and *ança* as conjunctive particles in repetitive binary and ternary structures, based on contextual and functional criteria. The conjunctive particle in question has been identified in *Kutadgu Bilig*, one of the principal works of the Karakhanid Turkish period. This particular structure has not been attested in Old Turkic texts or in later historical stages of Turkish. The study aims to demonstrate that *bir ança* and *ança* also function as conjunctive particles in addition to their adverbial, adjectival, and nominal uses, and to contribute to the inventory of conjunctive particles and the lexicon of Karakhanid Turkish. This study is structured into three main sections: The introductory section provides an overview of the work as well as general information regarding the conjunctive particles examined. The second section examines independent uses of *bir ança* and *ança*, in where they primarily function as adverbs, adjectives, or nouns, and treats the constructions *bir ança... bir ança...*, *bir ança... bir ança... bir ança...*, and *ança... ança...* as a unified pattern. Arising from repeated binary or ternary usage, these structures function as a conjunctive particle. This section also offers interpretative remarks on the usage and semantic value of this particle within the text. The concluding section presents an overall assessment of the findings of the study.

Keywords: Kutadgu Bilig, conjunctive particle, conjunction, *bir ança...*, *ança...*, *ança... ança...*

Kutadgu Bilig’de “bir ança / ança” Sözcüklerinin Bağlama Edatı Olarak Kullanımı

Süreç

Geliş: 15/12/2025

Kabul: 09/02/2026

Öz

Türk dil tarihinin en önemli eserlerinden biri olan *Kutadgu Bilig* üzerine bugüne dek pek çok çalışma yapılmışsa da eser barındırdığı zengin içerik nedeniyle yeni inceleme ve araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle Türk dili ve edebiyatının her alanını kapsayan folklor, kültür ve dil açısından araştırmacıların dikkatini çeken nitelikler, yapılan yeni çalışmalar ile ortaya konulmaktadır. Tarihî Türk yazı dilleri içerisinde XI. yüzyılın özelliklerini gösteren Karahanlı Türkçesinin önemli eserlerinden biri olan *Kutadgu Bilig*’deki bağlama edatları ve bunların farklı görevleri üzerine araştırmalar bulunmaktadır. Bu makalede, *bir ança* ve *ança* sözcüklerinin bağlam temelli ve işlevsel ölçütlere göre tekrarlı ikili ve üçlü yapılar hâlinde bağlama edatı olarak kullanımı incelenmektedir. Söz konusu bağlama edatı, Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinden *Kutadgu Bilig*’de tespit edilmiştir. Bu yapıya Eski Türkçe metinlerinde ve Türkçenin daha sonraki tarihî dönemlerinde rastlanmamıştır. Çalışma, *bir ança* ve *ança* sözcüklerinin zarf, sıfat ve ad işlevlerinin yanı sıra bağlama edatı olarak da kullanıldığını ortaya koymayı ve Karahanlı Türkçesinin bağlama edatı grubuna ve söz varlığına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Makale üç başlık altında ele alınmaktadır: Giriş bölümünde eser ve bağlama edatları hakkında genel bilgilere yer verilmekte; ikinci bölümde ise *bir ança* ve *ança* sözcüklerinin tek başına kullanımında daha çok zarf, sıfat ve ad göreviyle yer aldığı beyitler ile bu sözcüklerin tekrarlı ikili ve üçlü kullanımlarında bağlama edatı işleviyle dikkat çeken *bir ança... bir ança...*, *bir ança... bir ança...*, *bir ança... bir ança...*, *ança... ança...* ele alınmakta ve bu bağlama edatının metindeki kullanımı ile anlamlandırılmasına dair düşünceler aktarılmaktadır. Sonuç bölümünde ise çalışma hakkında değerlendirmeler aktarılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kutadgu Bilig, bağlama edatı, bağlaç, *bir ança...*, *ança...*, *ança... ança...*

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License International License

k.osmanavci@gmail.com

0009-0009-5135-1015

How to Cite: Avcı O (2026) Kutadgu Bilig’de “bir ança / ança” sözcüklerinin bağlama edatı olarak kullanımı, Journal of Sivas Cumhuriyet University Social Sciences Institute, 1(2): 47-55, 2026

Giriş

Türk dil ve edebiyat tarihinin en önemli kaynak eserlerinden biri olan Kutadgu Bilig, Türk dilinin farklı sahalarda inceleme yapan pek çok araştırmacının üzerinde durduğu bir eser olarak dikkat çekmektedir. Ercilasun (2012, ss. 293-313), Yusuf Has Hâcib tarafından kaleme alınan Kutadgu Bilig'in İslami Türk edebiyatının ilk büyük eseri olduğunu ve 6645 beyitten oluşan manzum bir siyasetname niteliği taşıdığını belirtmektedir. Eserin günümüze Herat, Kahire ve Fergana olmak üzere üç nüshasının ulaştığını ifade eden Ercilasun, mesnevi tarzında ve aruz vezniyle yazılmış olmasına rağmen beyit sonlarında tam ve zengin kafiyeyle çok yarım kafiye tercih edildiğini ve redife oldukça sınırlı ölçüde yer verildiğini vurgulamaktadır. Ayrıca eserin ana teminin "ideal insan" anlayışı etrafında şekillendiğini belirtmektedir.

Kutadgu Bilig üzerine ilk çalışmaları gerçekleştiren A. Vámbéry'nin yanı sıra Türkiye'de başta Reşit Rahmeti Arat olmak üzere pek çok araştırmacı tarafından kapsamlı incelemeler yapılmış olmasına rağmen eser, bünyesinde barındırdığı ve henüz kesin bir sonuca bağlanamamış ya da gözden kaçmış çeşitli gramer yapıları nedeniyle günümüzde de bilimsel araştırmalara konu olmaya devam etmektedir.

Kutadgu Bilig'de bağlama gruplarını kapsamlı bir şekilde ele alan Nalbant, "Aynı Bağlama Edatının Tekrarıyla Kurulan Bağlama Grupları" başlığı altında *kerek... kerek..., hem... hem..., ya... ya..., yime... yime..., ne... ne...* bağlama edatlarını göstermiştir (Nalbant, 2016, ss. 192-205). Bu bağlama edatları arasında *bir ança... bir ança..., bir ança... bir ança... bir ança..., ança... ança...* yapıları yer almamaktadır.

Söz konusu eserde bağlama edatlarının tespiti ve sınıflandırılması üzerine çalışma yapan bir diğer araştırmacı Maimaiti ise metnin 486. beyitinde yer alan *bir ança... bir ança...* yapısının ikili kullanım yoluyla basit cümleleri eşit şekilde birbirine bağladığını belirtmiştir (Maimaiti, 2023, s. 325).

Abik, söz konusu eser üzerinde *ara* sözünü ele aldığı çalışmada ilgili sözcüğün ad, zarf ve edat kullanımının dışında bazı beyitlerde ikili ve üçlü kullanım yoluyla bağlama edatı örneklerinin görüldüğünü belirtmiştir (2020, ss. 19-28). İncelenen eserde *ara(la)* sözünün kullanım alanlarını ele alan bir diğer araştırmacı olan Ağca ise söz konusu sözcüğün edat, zarf ve tekrarlı kullanım yoluyla bağlama edatı olarak kullanımını Eski Türkçe ile karşılaştırmalı olarak ele almıştır (2020, ss. 59-70).

Ayazlı, Eski Uygur Türkçesi ve Karahanlı Türkçesi dönemlerini kapsayan çalışmada *ap* "hem de" bağlama edatının tekrarlı kullanım yoluyla *ap... ap... (ap)...* "hem... hem... (hem de)" bağlama edatı öbeği olarak kullanımını ortaya koymuştur. Araştırmacı, söz konusu bağlama edatının Eski Uygur Türkçesinde birbirini çağrıştıran sözcükleri, sözcük türleri açısından sıfatları ve karşıt anlamlı sözcükleri birbirine bağladığını; Karahanlı Türkçesinde ise zamirleri, tekrar öbeklerini ve cümlenin öğelerini birbirine bağladığını örnekler üzerinden değerlendirmiştir (2024, ss. 72-73).

Araştırmacılar *ança* sözcüğü hakkında farklı görüşler ileri sürmüştür. Gabain, *ol* zaiminin eşitlik durumunu *inçe* "böyle, öyle, bunun gibi" şeklinde göstermiştir (2007, s. 105). Temir, Eski Türkçe metinlerindeki *nça* transliterasyonunun *inçe* biçiminde okunabileceğini belirtmiş ve sözcüğü <*i "III. şahıs zaimi" +n +çe "eşitlik durum eki" biçiminde değerlendirmiştir (Temir, 1956, s. 250). Korkmaz, *ol* işaret zaiminin +ça eki ile birleşerek *ança* "o kadar, nice, bütün" anlamlarında belirsiz bir miktar veya sayıyı gösteren belirsizlik sıfatları oluşturduğunu ve Türk dilinde zarf işleviyle yaygın olarak kullanıldığını aktarmıştır. Araştırmacı, *ança* sözcüğünün bir belirsizlik sıfatı ile birleşerek Karahanlı Türkçesi, Harezmi Türkçesi ve *Codex Cumanicus*'ta bir *ança* "bir miktar, bir kısım, bazı" mürekkep belirsizlik sıfatı oluşturduğunu ifade etmiştir (Korkmaz, 1959, ss. 50-52). Clauson, Eski Türkçe metinlerinde *ança* sözcüğünün yalnızca "thus" anlamında kullanıldığını belirtmiştir (1972, s. 173). Tekin, "Orhon Türkçesi Grameri" adlı çalışmada +ça eki ile türetilmiş tarz zarfları başlığı altında *ança* sözcüğüne "öylece, şöyle" (<*an+ça) biçiminde dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra, *ança* sözcüğünü "onca, o kadar" anlamlarıyla miktar zarfları içerisinde de değerlendirmiştir (2003, ss. 143-144). Eraslan ise "Eski Uygur Türkçesi Grameri" adlı çalışmada sözcüğü hâl zarfları başlığı altında *ança* (<*an+ça) "o kadar, bu şekilde" biçiminde göstermiştir (2012, s. 223).

Uçar'a göre Eski Türk yazıtlarında *ança* sözcüğünün üç farklı işlevi tespit edilmiştir. Araştırmacı, sözcüğün ilk işlevini yüklem önünde "şöyle, böyle" anlamı ile zarf olarak açıklamıştır. Bu kullanımda *ança* sözcüğünün, metin içerisinde tek bir cümledeki etkisini diğer cümlelere taşıyabildiğini ve adeta bir bağlama edatı gibi cümle bağlayıcısı işlevi gördüğünü ifade etmiştir. Sözcüğün ikinci işlevinin "çok, fazla, pek çok" anlamlarıyla sıfat olarak görüldüğünü ve üçüncü işlevinin ise "çok, fazla, pek çok, çokça, fazlaca, güçlüce" anlamlarıyla zarf olarak kullanıldığını belirtmiştir (Uçar, 2017, s. 411). Röhrborn, *ança* sözcüğünü eylem, sıfat, zarf niteleyicisi (adverbal) ve ad niteleyicisi (adnominal) olarak değerlendirip sözcüğe "o kadar çok, pek çok; biraz, az miktarda; bu şekilde, böyle, bu tarzda, bunun gibi" anlamlarını yüklemiştir. Araştırmacı, *ol ança* yıl ertginçe "seitdem so viele Jahre vergangen sind"; kértgünçsüz tınl(ı)glar *ança* ol k(a)ltı yértkei tuprakça "ungläubige Wesen sind so viel [vorhanden] wie Staub auf der Erde"; *ança* barıp kaya kördiler "sie gingen ein wenig und blickten zurück"; *ança* sav "solche Worte"; *ança* üküş açığ emgek "derartige, zahlreiche, bittere Leiden" örnekleriyle bu kullanımları göstermiştir (2015, ss. 148-149). Hacıeminoğlu, +ça, +çe eşitlik ekinin cümle içerisinde üzerine getirildiği adları zarf yaptığı gibi bazı sözcükleri edatlaştırdığını belirtir *bir ança* yorıdı yana öldi kör (KB 234) ve tilig öğdim *ança* ara söktüküm (KB 184) tanıklarını örnek olarak aktarmıştır (2019, ss. 30-31).

Bir ança... bir ança..., bir ança... bir ança... bir ança..., ança... ança... biçiminde ikili ve üçlü bağlama edatı yapıları Eski Türkçe üzerine yapılan çalışmalarda tespit

edilmemiştir. Gabain (2007), Tekin (2003) ve Eraslan'ın (2012) gramer çalışmalarında bu yapıları rastlanmamıştır. Clauson ise söz konusu yapıyı Kutadgu Bilig'in 128. beyitinde yer alan örnek üzerinden *bir ança... bir ança... bir ança...* "some...some" şeklinde açıklamıştır. Harezmi Türkçesi eserlerinden *Nehcü'l-Ferâdis*'teki *bir ança... bir ança...* yapısını ise "a certain amount...a certain amount" şeklinde değerlendirmiştir (1972, s. 173). Clauson dışında bu yapıya değinen bir diğer araştırmacı Brockelmann olmuştur. Li'nin (2017, s. 216) "C. Brockelmann'ın 'Doğu Türkçesi Grameri' Dizini" adlı çalışmasında *bir ança* sözcüğünün tekrarlı kullanımının *bir ança... bir ança...* "teils, teils" şeklinde kaydedildiği görülmektedir.

Bu çalışmada, Kutadgu Bilig'de tek başına kullanıldığında daha çok zarf, sıfat ve ad işlevleriyle karşımıza çıkan ancak tekrarlı ikili ve üçlü kullanımlarında bağlama edatı işleviyle dikkat çeken *bir ança... bir ança..., bir ança... bir ança... bir ança..., ança... ança...* yapıları üzerinde durulacaktır.

Söz konusu yapıların Standart Türkçedeki *bazen... bazen..., kâh... kâh..., hem... hem..., kimi... kimi...* gibi bağlama edatlarının işlevleriyle benzerlik göstermesi nedeniyle, bu bağlama edatlarının araştırmacılar tarafından nasıl tanımlandığını ve hangi ölçütlere göre sınıflandırıldığını ortaya koymanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

Ergin, bağlama edatlarını sözcükten küçük dil birliklerini, sözcükleri, sözcük gruplarını ve cümleleri biçim veya anlam bakımından birbirine bağlayan ve aralarında ilişki kuran edatlar olarak tanımlamıştır (2013, s. 352). Hacıeminoğlu ise bağlama edatlarını, cümleleri veya cümle içindeki sözcük ve sözcük gruplarını anlam bakımından ya da biçimsel olarak birbirine bağlayan sözler şeklinde açıklamaktadır (2015, s. 112).

Delice, bağlama edatlarının eş değer ve eş görevli sesleri, sözcükleri, sözcük öbeklerini, cümle öğelerini ve cümleleri birbirine bağlama işlevine sahip olduğunu belirtirken (2012, s. 143), Bilgegil bu unsurları cümleler, belirtme grupları ve sözcükler arasında irtibat kurmaya yarayan lafızlar olarak değerlendirmiştir (1982, s. 227). Korkmaz da bağlama edatlarını, sözcükleri, sözcük gruplarını ve cümleleri biçim ve anlam bakımından birbirine bağlayan; yükledikleri işlevler aracılığıyla bağlandıkları unsurlar arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran gramer öğeleri olarak tanımlamaktadır (2017, s. 925).

Aksan editörlüğü ile hazırlanan "Sözcük Türleri" adlı eserde bağlama edatları, eş görevli ya da birbirleriyle ilgili sözcükleri, sözcük öbeklerini ve özellikle cümleleri bağlayarak bunlar arasında anlam ve bazen de şekil bakımından bağlantı sağlayan öğeler olarak tanımlanmıştır (1983, s. 144). Eker, eş görevli ya da birbiriyle ilgili sözcükleri, sözcük öbeklerini ve özellikle sözceler bağlayan; bunlar arasında anlam ve kimi zaman biçim bakımından bağlantı sağlamaya yarayan unsurlara bağlaç adı verildiğini ifade etmektedir (2011, s. 381).

Bağlama edatlarına ilişkin tanımlar incelendiğinde bu dil birimlerinin ortak özelliğinin sözcükler, sözcük grupları, kimi zaman sözceler ve özellikle de cümleler arasında biçimsel ya da anlamsal açıdan ilişki kurmak olduğu

görülmektedir. Araştırmacılar bağlama edatlarını şu şekilde sınıflandırmıştır:

Banguoğlu (2015, ss. 390-393), "bağlam" terimi ile karşılaştığı bağlama edatlarını on iki sınıfa ayırmıştır: Ulama Bağlamları, Ayırtlama Bağlamları, Karşıtlama Bağlamları, Almaşma Bağlamları, Üsteleme Bağlamları, Açıklama Bağlamları, Salt Bağlamlar, Yer verme Bağlamları, Sebep Bağlamları, Sonuç Bağlamları, Amaç Bağlamları ve Şart Bağlamları. Araştırmacı, ilk altı bağlamanın yan yana bağlantı, sonraki altı bağlamanın ise alt alta bağlantı kurduğunu belirtmiştir.

Hacıeminoğlu (2015, ss. 112-269), bağlama edatlarını "Cümle Başı Edatları, Asıl Bağlama Edatları, Denkleştirme Edatları" olmak üzere üç ana başlık altında ele almıştır. Araştırmacı, bağlama edatlarını anlam, biçim ve kullanış bakımından "Herhangi İki Cümleyi Bağlayanlar, Şart Cümlelerini Bağlayanlar, Cümle Başı Edatları" şeklinde gruplandırmış; köken ve oluşma tarzı bakımından ise "Yabancı Asıllı Olanlar, Eskiden Edat Olarak Kullanıl原因enler, Edat Durumunda Kullanılan Kalıplaşmış Kelime Grupları" olmak üzere üçlü bir sınıflandırma önermiştir. Hacıeminoğlu, "Karşılaştırma-Denkleştirme" edatlarını da bağlama edatlarının bir çeşidi olarak değerlendirmiştir (2015, ss. 261-269). Bağlama edatı işleviyle tespit edilen *bir ança... bir ança..., bir ança... bir ança... bir ança..., ança... ança...* yapılarını bu tasnifte "Herhangi İki Cümleyi Bağlayanlar" ve "Karşılaştırma-Denkleştirme" sınıfına sokmak mümkündür.

Korkmaz (2017, ss. 925-957), bağlama edatlarını "Kökenlerine Göre, Şekil ve Şekil Bilgisi Yapılarına Göre, İşlevlerine ve Cümledeki Yerlerine Göre" olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırmıştır. Korkmaz'ın değerlendirmesine göre *bir ança... bir ança..., bir ança... bir ança... bir ança..., ança... ança...* yapılarını köken bakımından "Türkçe Kökenli Bağlaçlar", şekil bakımından "İki veya Daha Çok Kelimenin Tekrarıyla Oluşan Bağlaçlar" ve işlev bakımından "Denkleştirme-Karşılaştırma-Seçme Bağlaçları" içerisinde göstermek mümkündür.

Akalın'ın aktarımına göre K. Grönbech (2011, s. 30), "Türkçenin Yapısı" adlı çalışmasında zarfları ve edatları aynı başlık altında sınıflandırmıştır. Grönbech "Adlar ve fiiller ne kadar kesin ve şüphesiz bir şekilde birbirlerinden ayırt ediliyorlarsa, bunu takiben işaretli olmasa da kısalığından dolayı çekimsizler adı altında toplayacağım üçüncü bir kelime sınıfı, yani zarflar ve edatlar, çok müphem ve oynaktırlar. Görülüyor ki, dille de her iki kelime sınıfını kesin çizgilerle ayırmak güç geliyor." şeklinde açıklama getirmiştir. Bu yaklaşım doğrultusunda zarfları edatların içerisinde değerlendiren Grönbech'e göre, kimi sözcüklerin zarf olarak sınıflandırılmasına rağmen edat gibi kullanılabilmesi bu belirsizliğin temel nedenidir. Bu bağlamda, tek başına kullanımda zarf, sıfat veya ad görevinde olan *bir ança* ve *ança* sözcüklerinin tekrarlı yapılarda bağlama edatı görevi üstlenebileceği söylenebilir.

Delice (2012, ss. 144-162), *hem... hem.../hem... hem de..., kâh... kâh.../geh... geh.../gah... geh..., ister... ister..., olsun... olsun...* gibi yapıları "Bağlama Edatı Öbeği Kuran Bağlaçlar" başlığı altında incelemiş ve bu yapıların eş değer

ve eş görevli biçim birimleri bağladığını ve cümlede eş değer iki öğeden tek bir öge elde edildiğini belirtmiştir. Ayrıca *hem... hem de..., ister... ister..., kâh... kâh.../gah... gah...* gibi yapıların “Cümle Dizisi Oluşturan Bağlaçlar” kapsamında da değerlendirilerek bağladıkları cümleler arasında karşıtlık, birbirini zaman açısından takip, şarta bağlama, neden-sonuç ilişkisi gösterme gibi anlam ilişkileri kurduğunu ifade etmiştir.

Kaynak, *ha... ha..., ya... ya..., ister... ister..., kâh... kâh...* gibi yapıların bazı sözcüklerin eş görevli ögeleri arasında tekrarlanarak bağlaç görevi kazanmasıyla oluştuğunu belirtmiştir. Zarfların tekrarıyla kurulan bu yapıların, zarflık özelliklerini korumakla birlikte eş görevli sözcükler ya da cümleler arasında bağlantı kurmaları nedeniyle bağlaç olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Araştırmacı, karşılaştırma anlamı taşıyan bağlaçların bir kısmının seçme, bir kısmının ise seçmeme anlamı verdiğini belirterek *gerek... gerek..., hem... hem..., ne... ne..., ha... ha..., ama... ama...* bağlaçlarını örnek göstermiştir (Kaynak, 1969, ss. 697-705).

Sev, bağlama grubu üzerine yaptığı incelemede sözcük tekrarıyla oluşturulan *hem... hem..., ister... ister..., kâh... kâh..., ne... ne..., ya... ya..., ya... yahut...* bağlama edatlarının eş görevli iki cümleyi sıralama, karşılaştırma ve denkleştirme yoluyla birbirine bağladığını ifade etmiştir (Sev, 2012, s. 118). Yavuz, Anadolu ağızlarındaki bağlama edatlarını incelediği çalışmasında *bazen... bazen..., bazı... bazı..., bir... bir..., kimi... kimi...* gibi yapıları “Nöbetleşme Bağlaçları” olarak değerlendirmiş ve bu yapıların iki öge arasında çeşitli yönlerden seçenekli bir bağlama görevi üstlendiklerini aktarmıştır (Yavuz, 2011, s. 78).

Araştırmacıların değerlendirmeleri doğrultusunda *bazen... bazen..., hem... hem..., kâh... kâh..., ister... ister..., ne... ne..., ya... ya...* gibi bağlama edatlarının karşıtlık, nöbetleşme, karşılaştırma, denkleştirme, seçme, sıralama, seçmeme, cümle bağlayıcısı ve birbirini zaman açısından takip gibi anlam ilişkileri kurduğu görülmektedir. Yapılan tanımlara ve sınıflandırmaya ölçütlerine göre Kutadgu Bilig’de tekrarlı ikili ve üçlü yapılarda kullanılan *bir ança... bir ança..., bir ança... bir ança... bir ança..., ança... ança...* yapılarının, eş görevli söz dizimsel birimleri bağlaması ve bu birimler arasında denkleştirme, karşılaştırma ile seçme anlam ilişkisi kurması bakımından bağlama edatı ölçütlerini karşıladığı söylenebilir.

İncelenen eserde *bir ança* ve *ança* sözcüklerinin ağırlıklı olarak zarf, sıfat ve ad görevlerinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte bazı beyitlerde bu sözcüklerin ikili ve üçlü tekrarlar hâlinde *bir ança... bir ança..., bir ança... bir ança... bir ança..., ança... ança...* yapılarıyla bağlama edatı görevi üstlendiği düşünülmektedir. Bu makalede, Kutadgu Bilig’de tespit edilen söz konusu üç bağlama edatı yapısı ele alınmaktadır. İncelenen yapılar, bir sözcüğü bir sözcüğe ve bir cümleyi bir cümleye bağlamaları bakımından değerlendirilmiştir.

Çalışma, Arat’ın “Kutadgu Bilig” adlı eserinden hareketle *bir ança* ve *ança* sözcüklerinin bağlama edatı olarak kullanıldığı ikili ve üçlü yapılar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunun yanı sıra, bu yapıları oluşturan

bir ança ve *ança* sözcüklerinin tekrarsız kullanımları da ağırlıklı olarak zarf, sıfat ve ad işlevleri bakımından ele alınmıştır. Bu yaklaşımın amacı ise bu sözcüklerin tekli kullanımdaki diğer dil bilgisel görevlerini ortaya koymak ve bunları çalışmanın odağını oluşturan tekrarlı kullanımdaki bağlama edatı işlevleriyle karşılaştırmaktır.

İnceleme

İnceleme sonucunda, bağlam temelli ve işlevsel ölçütler esas alınarak söz konusu yapının metinde bağlama edatı, zarf, sıfat ve ad olmak üzere dört farklı işlev üstlendiği ortaya konulmuştur.

Bağlama Edatı İşleviyle “bir ança” Kullanımı

İkili Tekrar ile “bir ança... bir ança...” Kullanımı

Bu yapı ikili tekrar ile karşımıza çıkmakta ve bağlama edatı olarak üç beyitte görülmektedir:

bir ança yarutmuş hâlayıkka ol

bir ança kulavuz bulur yitse yol (KB 129) (Arat, 1991, s. 29).

“Bir kısmını halk için aydınlatmıştır; bir kısmı kılavuzdur, insan yolunu kaybederse, bunlarla bulur.” (Arat, 2003, s. 20).

Arat (2003, s. 20), yaptığı aktarımda *bir ança* sözcüklerini “bir kısmı” ibaresi ile karşılamıştır. Kanaatimiz, beyitte yer alan *bir ança... bir ança...* yapısının iki cümleyi birbirine bağlayan bir bağlama edatı işlevi taşıdığı ve “Denkleştirme-Karşılaştırma-Seçme” grubunda değerlendirilmesi gerektiği yönündedir. Bu doğrultuda, Arat’ın “bir kısmı” ibaresi ile aktardığı *bir ança... bir ança...* yapısı “hem... hem de...” bağlama edatı ile karşılanmıştır.

Anlamlandırma denememize geçmeden önce 129. beyitin 128. beyit ile anlam bakımından bağlantılı olduğunu belirtmemiz gerekmektedir. 128. beyit ile ilgili incelememiz ise *bir ança* sözcüğünün üçlü kullanımını içeren yapısıyla aşağıda gösterilmiştir.

Anlamlandırma denememiz ise şu şekildedir:

“Gökteki yıldızlar hem halkı aydınlatır hem de (halk) yolunu kaybedince kılavuz olur.”

ewindin turup çıktı keldi berü

bir ança yoriyu bir ança turu (KB 486) (Arat, 1991, s. 63).

“Kalkıp, evinden çıktı; kâh yürüyüp, kâh konaklayarak, yoluna devam etti.” (Arat, 2003, s. 45).

Arat (2003, s. 45), *bir ança... bir ança...* yapısını çalışmamızda ileri sürülen görüşle uyumlu biçimde “kâh... kâh...” şeklinde aktarmıştır. Kanaatimiz, beyitte yer alan *bir ança... bir ança...* yapısının sözcükleri birbirine bağlayan bir bağlama edatı işlevi taşıdığı ve “Denkleştirme-Karşılaştırma-Seçme” grubunda değerlendirilmesi gerektiği yönündedir. Bu nedenle, *bir ança... bir ança...* yapısı, Arat’ın aktarımına paralel olarak “kâh... kâh...” bağlama edatı ile karşılanmıştır. Anlamlandırma denememiz şu şekildedir:

“Kalkıp evinden çıktı ve kâh yürüyerek kâh konaklayarak yoluna devam etti.”

bir ança uğıdı bir ança oğuğ

kopa keldi saşnu toęa keldi tuę (KB 5672) (Arat, 1991, s. 563).

“Biraz uyudu, tekrar bir müddet uyanık yattı; düşünceleri onu bırakmadı, tekrar kalktı.” (Arat, 2003, s. 406).

Arat (2003, s. 406), yaptığı aktarımda *bir ança* sözcüklerini “biraz; bir müddet” ifadeleriyle karşılamıştır. Kanaatimiz, beyitte yer alan *bir ança... bir ança...* yapısının bir cümleyi başka bir cümleye bağlayan bir bağlama edatı işlevi taşıdığı ve “Denkleştirme-Karşılaştırma-Seçme” grubunda değerlendirilmesi gerektiği yönündedir. Bu nedenle, Arat’ın “biraz; bir müddet” ifadeleriyle aktardığı *bir ança... bir ança...* yapısı “kâh... kâh...” bağlama edatı ile karşılanmıştır. Anlamlandırma denememiz şu şekildedir:

“Kâh uyudu kâh uyanık yattı; düşünceleri onu bırakmadı ve tekrar kalktı.”

Üçlü Tekrar ile “bir ança... bir ança... bir ança...” Kullanımı

Bu yapı üçlü tekrar ile karşımıza çıkmakta ve bağlama edatı olarak bir beyitte görülmektedir:

bu kökteki yulduz bir ança bezek

bir ança kılavuz bir ança yezek (KB 128) (Arat, 1991, s. 29).

“Bu gökteki yıldızların bir kısmı süs, bir kısmı kılavuz, bir kısmı da öncüdür.” (Arat, 2003, s. 20).

Arat (2003, s. 20), yaptığı aktarımda *bir ança* sözcüklerini “bir kısmı” ibaresi ile karşılamıştır. Kanaatimiz, beyitte yer alan *bir ança... bir ança... bir ança...* yapısının cümleleri birbirine bağlayan bir bağlama edatı işlevi taşıdığı ve “Denkleştirme-Karşılaştırma-Seçme” grubunda değerlendirilmesi gerektiği yönündedir. Bu doğrultuda, Arat’ın “bir kısmı” ibaresiyle aktardığı *bir ança... bir ança... bir ança...* yapısı “hem... hem... hem de...” bağlama edatı ile karşılanmıştır. Anlamlandırma denememiz ise şu şekildedir:

“Bu gökteki yıldızlar hem süs hem kılavuz hem de öncüdür.”

Bağlama Edatı İşleviyle “ança” Kullanımı

İkili Tekrar ile “ança... ança...” Kullanımı

Bu yapı ikili tekrar ile karşımıza çıkmakta ve bağlama edatı olarak bir beyitte görülmektedir:

ağırladı ança kötürdi örü

uçuzladı ança yawuzrak körü (KB 1717) (Arat, 1991, s. 189).

“Bâzan itibar gösterdi, onu yükseltti; bâzan sert muâmele ile, onun itibarını kırdı.” (Arat, 2003, s. 132).

Arat (2003, s. 132), *ança... ança...* yapısını çalışmamızda ileri sürülen görüşle uyumlu biçimde “bazen... bazen de...” şeklinde aktarmıştır. Kanaatimiz, beyitte yer alan *ança... ança...* yapısının yüklemeler arasındaki zıtlık ilişkisi yoluyla bir cümleyi bir cümleye bağlayan bir bağlama edatı işlevi taşıdığı ve “Denkleştirme-Karşılaştırma-Seçme” grubunda değerlendirilmesi gerektiği yönündedir. Bu nedenle, *ança... ança...* yapısı, Arat’ın aktarımına paralel olarak

“bazen... bazen...” bağlama edatı ile karşılanmıştır. Anlamlandırma denememiz şu şekildedir:

“Bazen yükselterek itibar gösterdi bazen sert davranarak itibarını kırdı.”

Zarf İşleviyle “bir ança” Kullanımı

Bu çalışmada, *bir ança* sözcüğünün bağlam temelli ve işlevsel ölçütler doğrultusunda incelendiğinde, ağırlıklı olarak zarf işleviyle kullanıldığı görülmektedir. İncelenen eserde bu kullanım yirmi iki beyitte tespit edilmiştir:

ajunda ne yanlığ eren toğdı kör

bir ança yorıdı yana öldi kör (KB 234) (Arat, 1991, s. 39).

“Dünyaya nice erler geldi, düşün; bir müddet ömür sürdükten sonra, yine göçüp gittiler.” (Arat, 2003, s. 28).

bir ança yorıdı sınadı ilig

kamuğdın tükel buldı bulmuş erig (KB 764) (Arat, 1991, s. 93).

“Hükümdar onu daha bir müddet tecrübe etti ve bulduğu insanın herkesten daha mükemmel olduğunu gördü.” (Arat, 2003, s. 66).

ilig ötrü turdı adaķın örü

ilig sözlemedi bir ança turu (KB 767) (Arat, 1991, s. 94).

“Hükümdarın karşısında ayakta durdu; hükümdar ona bir müddet hiçbir şey söylemedi.” (Arat, 2003, s. 66).

bir ança turup baş kötürdi ilig

bu ay toldıķa aydı tepret tilig (KB 774) (Arat, 1991, s. 94).

“Bir müddet durduktan sonra, hükümdar başını kaldırdı ve Ay-Toldı’ya dedi.” (Arat, 2003, s. 67).

yime keçti öđler bir ança bu yan

bu ay toldı tapęun kızıl kıldı eę (KB 954) (Arat, 1991, s. 112).

“Böylece bir müddet geçti; Ay-Toldı hizmeti ile herkesi memnûn etti.” (Arat, 2003, s. 79).

yorıdı bir ança bu yanlığ kutun

tüzüldi ili buđnı barça bütün (KB 1042) (Arat, 1991, s. 121).

“Bir müddet böyle huzûr ve âsâyiş içinde geçti; halkın ve memleketin her işi yoluna girdi.” (Arat, 2003, s. 86).

tirildim bir ança barır men saķın

negü kıldı dünya maņa kör baķın (KB 1283) (Arat, 1991, s. 146).

“Ben bu dünyada bir müddet yaşadım, şimdi gidiyorum; düşün, iyice bak, dünya bana ne yaptı, gör.” (Arat, 2003, s. 102).

turup çıktı akru kapuęķa kelip

bir ança yorıp bardı ewķe tegip (KB 1604) (Arat, 1991, s. 178).

“Kalktı, kapıya gelip, yavaşça çıktı; biraz dolaştıktan sonra, evine döndü.” (Arat, 2003, s. 124).

tirildi bir ança yorıdı bu yan

böri toķlı birle zoķı boldı teğ (KB 3096) (Arat, 1991, s. 317).

“Bir müddet böyle yaşadı ve böyle hareket etti; kurt ile kuzu müsâvi oldu.” (Arat, 2003, s. 227).

şükür kıl bayatķa tapuğ kıl sewin

ereķ kıl bir ança sen inçin awın (KB 3114) (Arat, 1991, s. 319).

"Tanrıya şükür et, ibâdet kıl ve sevin; müsterih ol, biraz huzûr ve râhat içinde yaşa." (Arat, 2003, s. 229).

yüzi kızdı ondı yana külçirip

sakındı bir ança uzun kiş irip (KB 3845) (Arat, 1991, s. 387).

"Yüzünde gâh sevinç belirdi, gâh keder; sonra tekrar gülümsedi, bir müddet teessürle düşünceye daldı." (Arat, 2003, s. 279).

tegip tüşti oldurdi ewke kirip

yidi içti tındı bir ança serip (KB 3947) (Arat, 1991, s. 398).

"Gelip eve girdi; oturdu; yedi, içti ve bir müddet istirahat etti." (Arat, 2003, s. 286).

atın mindi ewre ewiçe kelip

tüşüp kirdi turdı bir ança tınıp (KB 4882) (Arat, 1991, s. 487).

"Atına binip, tekrar evine geldi ve girip, biraz dinlendi." (Arat, 2003, s. 352).

usuz yattı saknu bir ança oduğ

kalık kırtışı tuttı kafur boğuğ (KB 4891) (Arat, 1991, s. 488).

"Uyumadan, bir müddet yattı, düşündü; göğün derisi kâfûra boyandı." (Arat, 2003, s. 352).

bir ança turup söz ayıttı ilig

ayur sözle keldür ay kılkı silig (KB 4898) (Arat, 1991, s. 489).

"Bir parça durduktan sonra, hükümdar sordu: Ey temiz tabiatlı, söyle, ne haber." (Arat, 2003, s. 353).

küdelim bir ança sınılım anı

negü teg ağır hal zāmane küni (KB 4930) (Arat, 1991, s. 492).

"Biraz bekleyelim ve onu tecrübe edelim; sonu ne olacak ve önümüzdeki günler bize neler gösterecek." (Arat, 2003, s. 355).

hazine hāšem sü idisi bolup

tirildi bir ança tilekin bulup (KB 5152) (Arat, 1991, s. 514).

"Hazinesi, maiyeti ve askeri vardı; bunlara dayanarak, her isteğini buldu ve böylece bir müddet yaşadı." (Arat, 2003, s. 372).

yorıdı bir ança bu ögdülmişe

irildi sakınç kağğı birle bışa (KB 5629) (Arat, 1991, s. 558).

"Ögdülmiş bir müddet böyle devam etti; fakat endişe, kaygı içinde kıvranıyor ve kendisini günahkâr addediyordu." (Arat, 2003, s. 403).

nāmaz kıldı yattı töşekke kirip

bir ança uğıdı ol ança irip (KB 5671) (Arat, 1991, s. 563).

"Ögdülmiş namazını kıldıktan sonra, yatağa girdi; bir müddet düşünerek, uyanık kaldı, sonra bir parça daldı." (Arat, 2003, s. 406).

töşek koldı yattı bir az inçrünüp

uğıdı bir ança süçig amrulup (KB 5826) (Arat, 1991, s. 577).

"Yatağını hazırlattı ve yatıp, biraz istirahat etti; bir müddet tatlı ve sâkin bir uykuya daldı." (Arat, 2003, s. 416).

bir ança yime keçti öđlek kün ay

ajun körki keldi buđun boldı bay (KB 5950) (Arat, 1991, s. 589).

"Zaman, aylar ve günler bir müddet bu minvâl üzere geçti; dünya güzelliğini buldu ve halk zengin oldu." (Arat, 2003, s. 425).

kelip tüşti kirdi ewiçe yorip

yidi içti yattı bir ança serip (KB 6421) (Arat, 1991, s. 634).

"Gelince, atından inip, evine girdi; yedi, içti, bir müddet yatıp, istirahat etti." (Arat, 2003, s. 460).

Sıfat işleviyle "bir ança" Kullanımı

Bu çalışmada, *bir ança* sözcüğü bağlam temelli ve işlevsel ölçütler doğrultusunda sıfat işleviyle sadece bir beyitte tespit edilmiştir.

aş içgü yiseler nūkül ur yimiş

kuruğ öl yimiş ur bir ança simiş (KB 4660) (Arat, 1991, s. 467).

"Yiyecek ve içecek tamam olunca, çerez ve meyva ver; kuru ve yaş meyva yanında, bir miktar simiş de bulunsun." (Arat, 2003, s. 337).

Ad işleviyle "bir ança" Kullanımı

Bu çalışmada, *bir ança* sözcüğü bağlam temelli ve işlevsel ölçütlere göre ad işleviyle üç beyitte tespit edilmiştir.

çerigde bir ança busuğka kigür

yağağ okçı tuşrup sen öğdün yügür (KB 2370) (Arat, 1991, s. 251).

"Askerin bir kısmını pusuya yatır, yaya okçuları harekete geçirerek, kendin önden koş." (Arat, 2003, s. 176).

inanur erig kılğıl öğdün kiğin

onunđın soluğın bir ança adın (KB 2374) (Arat, 1991, s. 251).

"Öne ve arkaya emin kimseleri koy; bir kısmını da sağa ve sola yerleştir." (Arat, 2003, s. 177).

bir ança yime bar tağı işçiler

töşekçi ya kuşçı yime aşçılar (KB 4148) (Arat, 1991, s. 418).

"Döşekçi, kuşçu ve aşçılar gibi, bâzı işçiler daha vardır." (Arat, 2003, s. 300).

Zarf işleviyle "ança" Kullanımı

Eski Türkçeden itibaren (Tekin, 2003, s. 143; Gabain, 2007, s. 105; Eraslan, 2012, s. 223; Şirin, 2020, ss. 269-270) *ança* sözcüğünün ağırlıklı olarak zarf işleviyle kullanıldığı bilinmektedir. İncelenen eserde de söz konusu sözcük, bağlam temelli ve işlevsel ölçütler doğrultusunda zarf işleviyle yirmi üç beyitte tespit edilmiştir:

tilig ögdüm ança ara söktüküm

tilekim söz erdi saña yördüküm (KB 184) (Arat, 1991, s. 35).

"Dili bu kadar öğmekten ve arada bir söğmekten maksadım, sana sözün ne olduğunu anlatmak idi." (Arat, 2003, s. 24).

tiler men seniđdin dū'am bu sözün

tirig tutğıl ança yaşıım kıl uzun (KB 379) (Arat, 1991, s. 52).

"Ben sana şimdi yalvarıyorum ve şunu diliyorum: beni bir parça daha yaşat, ömrümü uzat." (Arat, 2003, s. 37).
öziñe basut kılsa iş başlasa
özi tınsa ança ol iş işlese (KB 419) (Arat, 1991, s. 56).
 "Bunlar kendisine yardım etsinler ve işini görsünler; onlar çalışanlar ve kendisi biraz istirahat etsin." (Arat, 2003, s. 40).
bu ay toldı ança yorıdı bu yan
ğarıblık şakınçı sarıg kıldı eñ (KB 498) (Arat, 1991, s. 64).
 "Ay-Toldı bir müddet böyle vakit geçirdi; gariplik içinde düşünce düşünce yüzü sarardı." (Arat, 2003, s. 46).
sözin kesti ança şakındı turup
akıttı közün yaş kör oğlın körüp (KB 1157) (Arat, 1991, s. 133).
 "Sözünü kesti ve bir müddet durup, düşündü; fakat oğlunu görünce, tekrar gözünü yaş bürüdü." (Arat, 2003, s. 94).
kiçigde körü kılsa altın kümüş
anıñ suklukı bolmaz ança öküş (KB 2754) (Arat, 1991, s. 288).
 "Küçüklüğünde altın ve gümüş görmüş olan kimse kendisini pek fazla mal hırsına kaptırmaz." (Arat, 2003, s. 203).
şakıg ol bu dünya közünge uçar
neçe öz ederse ol ança kaçır (KB 3627) (Arat, 1991, s. 364).
 "Bu dünya serâptır, gözünden uçar; ne kadar tâkip edersen, o kadar kaçır." (Arat, 2003, s. 264).
yanut birdi odğurmuş aydı bitig
bitiyin kör ança ay bilge tetig (KB 3713) (Arat, 1991, s. 373).
 "Odgurmuş cevap verdi: -Biraz bekle, mektûp yazayım, ey zeki âlim- dedi." (Arat, 2003, s. 270).
neçe tuttum erse anı men katıg
ol ança tirendi ilette tatıg (KB 3885) (Arat, 1991, s. 391).
 "Ben ona ne kadar şiddetle ısrar ettimse, o da o kadar direndi ve tadını kaçırdı." (Arat, 2003, s. 282).
kopup yundi kıldı yana tañ nâmaz
yime turdı ança dū'a kıldı az (KB 3954) (Arat, 1991, s. 398).
 "Kalkıp yıkandı, sabah namazını kıldı; namazdan sonra da bir müddet oturup, duâ etti." (Arat, 2003, s. 286).
yidi içti ança şakındı özün
eşitmiş sözini bışurdu uzun (KB 4883) (Arat, 1991, s. 487).
 "Yedi, içti ve bir müddet düşünceye daldı; işittiği sözler üzerinde uzun uzun durdu." (Arat, 2003, s. 352).
yana yattı ança usı kelmedi
keziglig kişi teg közin yummadı (KB 4890) (Arat, 1991, s. 488).
 "Tekrar biraz yattı, fakat uyuyamadı; bir nöbetçi gibi, gözünü yummadı." (Arat, 2003, s. 352).
ilig turdı ança şakındı özün
könül bertti yaşı yuwuldı közün (KB 4902) (Arat, 1991, s. 489).
 "Hükümdar biraz durdu ve kendi kendine düşündü; gönlü yaralandı ve gözlerinden yaş döküldü." (Arat, 2003, s. 353).

bu ança iş ermez ağır kelgü teg
bu iştin belinlep yırağ tezgü teg (KB 4950) (Arat, 1991, s. 494).
 "Bu öyle ağır gelecek ve ürkölüp kaçınılacak bir iş değildir." (Arat, 2003, s. 357).
oduğ yattı ança anı tınlayu
awındı ol ünke turup tañlayu (KB 4964) (Arat, 1991, s. 495).
 "Bülbülü dinleyerek, bir müddet uyanık yattı; bu sese hayran olarak, onunla biraz oyalandı." (Arat, 2003, s. 358).
ewiñe kelip tüşti kirdi yorıp
aş içgü yidi tındı ança serip (KB 5823) (Arat, 1991, s. 577).
 "Evine gelip, atından indi ve yürüyerek içeri girdi; yemeğini yedi ve bir müddet istirahat etti." (Arat, 2003, s. 416).
yatu kördi ança usı kelmedi
tüni boldı yılça yitip bolmadı (KB 5969) (Arat, 1991, s. 592).
 "Bir müddet yattı, baktı ki, uykusu gelmiyor; gecesi yıl kadar uzadı, bitmek bilmedi." (Arat, 2003, s. 427).
yana turdı ança bu oldurdiya
sarıg tañ ata keldi öñdürdi ya (KB 5971) (Arat, 1991, s. 592).
 "Tekrar kalkıp, bir parça oturdu; sarı tan atmağa başladı ve yayını kurdu." (Arat, 2003, s. 427).
neçe ağsa ança ağırlık bulur
ajun malı kut kıw bulur öz onı (KB 6044) (Arat, 1991, s. 599).
 "Ne kadar yükselirse, o kadar hürmet görür; saâdet, tâlih ve dünya malından nasibini alır." (Arat, 2003, s. 433).
nelük sermedin anda ança turup
anı kimke hoşduñ bu yanlıg körüp (KB 6242) (Arat, 1991, s. 618).
 "Niçin orada bir müddet kalmadın; onu kime emânet ettin de, bu hâlde bıraktın, geldin." (Arat, 2003, s. 446).
neçe edgü kılsa et özke sewe
anar ança yawlağ kılur bu cēfa (KB 6360) (Arat, 1991, s. 630).
 "Bir kimse ne kadar vücûdu sever ve ona iyilik ederse, o da ona o kadar cefa ve kötülük eder." (Arat, 2003, s. 456).
sewinçin awınçin tirilgil uzun
erejlengil ança ay kılkı tüzün (KB 6414) (Arat, 1991, s. 634).
 "Sevinerek, avunarak, uzun ömür sür ve huzûr içinde yaşa, ey halîm, selîm insan." (Arat, 2003, s. 460).
kögüz kerdim ança yağı sançmış er teg
küwez teg kür erip kaya teg kaçdıttım (KB 6539) (Arat, 1991, s. 645).
 "Düşmanına gâlip gelen insan gibi, öylesine göğüs kabarttım; mağrûr insan gibi, kabadayı olup, kaya gibi karşılarına dikildim." (Arat, 2003, s. 469).

Sonuç

Bu makalede, Kutadgu Bilig'de yer alan *bir ança... bir ança..., bir ança... bir ança... bir ança..., ança... ança...* yapılarının bağlama edatı işleviyle kullanımı tespit

edilmeye ve bu yapıların Standart Türkçeye aktarımında farklı bir yaklaşım ortaya konmaya çalışılmıştır.

İnceleme sonucunda, yalın veya ekleşmiş kuvvetlendirme edatıyla genişletilen *ança* sözcüğünün *bir* belirsizlik sıfatı ile birleşerek “bir müddet, bir miktar, bir kısım, bazı, öyle, böyle, öylesine” anlamlarında mürekkep belirsizlik sıfatları, adlar ve zarflar oluşturduğu görülmüştür. Zarf ve edat olarak sınıflandırılan bazı sözcüklerin, bağlam temelli ve işlevsel ölçütlere göre tekrarlı kullanımlarda bağlama edatı işlevi kazandığı belirlenmiştir.

Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinden Kutadgu Bilig’de tespit edilen bu yapıya Eski Türkçe metinlerinde ve Türkçenin daha sonraki tarihî dönemlerinde rastlanmamıştır.

Çalışmada ele alınan bağlama edatı, köken bakımından “Türkçe Kökenli Bağlaçlar” grubuna girmektedir.

İkili ve üçlü tekrar şeklinde kullanılan *bir ança... bir ança..., bir ança... bir ança... bir ança..., ança... ança...* yapıları “İki veya Daha Çok Kelimenin Tekrarıyla Oluşan Bağlaçlar” grubuna dâhil edilmektedir.

Söz konusu bağlama edatı; denkleştirme, karşılaştırma ve seçme ilişkileri kurarak “hem... hem..., bazen... bazen..., kâh... kâh...” anlamlarını karşılaması nedeniyle işlevleri ve cümledeki kullanımları bakımından “Denkleştirme-Karşılaştırma-Seçme” bağlama edatı grubuna girmektedir.

Bir ança ve *ança* sözü ad, sıfat ve zarf kullanımlarının yanı sıra ikili ve üçlü tekrar yoluyla bağlama edatı işlevi de kazanabilmektedir. İncelenen eserdeki bu kullanımlar, Standart Türkçedeki *bazen... bazen..., hem... hem..., kâh... kâh...* bağlama edatlarıyla benzerlik göstermektedir. Çalışma boyunca *bir ança* sözcüğünün ikili tekrar hâlinde üç beyitte, üçlü tekrar hâlinde bir beyitte; *ança* sözcüğünün ise ikili tekrar hâlinde bir beyitte bağlama edatı işleviyle kullanıldığı ortaya konmuştur.

Kısaltmalar

KB: Kutadgu Bilig

Extended Summary

Kutadgu Bilig, one of the most important works in the history of the Turkish language and literature, has attracted the attention of numerous scholars conducting research in various fields of Turkic studies. Written in Kashgar in 1069 by Yusuf Has Hâcib, the work was presented to the Karakhanid ruler Tavgaç Buğra Han. Composed in the masnavî verse form, the text consists of 6,645 couplets. Three manuscripts of the work have survived to the present day: Herat, Cairo, and Fergana copies. In addition, the work also contains an example of folk poetry consisting of 173 quatrains. In the 77-couplet preface, which is not attributed to Yusuf Has Hâcib, information about the author is provided. The first publication of the text was produced by A. Vámbéry, followed by subsequent studies by scholars such as W. Radloff and Reşit Rahmeti Arat. Today, research on *Kutadgu Bilig* continues to increase steadily.

Several studies have addressed conjunctive particles in *Kutadgu Bilig*, the most comprehensive of which belongs

to B. Nalbant Özkan. R. Maimaiti also conducted research on the identification and classification of conjunctive particles in the work. However, these studies did not identify the repetitive binary and ternary constructions forming conjunctive particles, namely *bir ança... bir ança..., bir ança... bir ança... bir ança..., and ança... ança*. Therefore, the present study aims to identify the use of these structures as conjunctive particles in *Kutadgu Bilig* and to propose a different approach to their translation into Modern Turkish. Other scholars who have conducted research on conjunctive particles in the work in question include F. Ağca and A. D. Abik. These researchers examined the word *ara* in *Kutadgu Bilig* and stated that, in addition to its functions as a postposition, adverb, and adjective, it is attested in some couplets as a conjunctive particle through binary and ternary repetitive usage. Ö. Ayazlı, on the other hand, investigated the repetitive use of the particle *ap* “also” as a conjunctive particle phrase in the periods of Old Uyghur Turkish and Karakhanid Turkish. He demonstrated with examples that this conjunctive particle phrase in Karakhanid Turkish connects pronouns, reduplicative phrases, and sentence constituents.

There have been various scholarly debates concerning the word *ança*. According to the first view, the root of *ança* is assumed to be **i*, and the word is reconstructed in the form *inçe*. The second view holds that the word derives from the demonstrative pronoun *ol* through extension with the equative suffix *+ça*, and the word is therefore analyzed in the form *ança*. The word *ança* has been attested since Old Turkic texts; however, the form *bir ança* is observed only after the Karakhanid Turkish period. Z. Korkmaz states that the word *bir ança*, used as an indefinite adjective, is attested in works of Karakhanid Turkish, Khwarezm Turkish, and Kipchak Turkish, including Codex Cumanicus. It is well known that the word *ança*, either in its simple form or extended with the equative suffix *+ça*, combines with the indefinite adjective *bir* to form indefinite adjectives, nouns, and adverbs with meanings such as “for a while, a certain amount, some, such, so”. Certain words classified as adverbs or postpositions may function as conjunctive particles in repetitive usage when evaluated according to contextual and functional criteria. This structure, identified in *Kutadgu Bilig*, a work of the Karakhanid Turkish period, has not been attested in Old Turkic texts or in later historical stages of Turkish.

The conjunctive particle examined in this study belongs, in terms of origin, to the group of “Turkic-origin conjunctions”, and, in terms of form, to the group of “conjunctions formed by the repetition of two or more elements”. Functionally, through its binary and ternary repetitive usage, it expresses relations of coordination, comparison, and alternation, corresponding to meanings such as “both...and” and “sometimes...sometimes”. Accordingly, *bir ança* and *ança*, in addition to their nominal, adjectival, and adverbial uses, also fulfill a conjunctive particle function through their binary and ternary repetitive forms.

In the examined text, this structure occurs in five couplets: *bir ança* is used as a conjunctive particle in three couplets in binary repetition and in one couplet in ternary repetition; while *ança* occurs in one couplet in binary repetition. These usages and their translations into Modern Turkish are demonstrated in the present study. In the present study, the words *bir ança* and *ança*, which constitute this structure, are also examined in their non-repetitive usage, where they primarily function as adverbs, adjectives, and nouns. The aim of this approach is to demonstrate the other grammatical functions of these words in single usage and to compare them with their conjunctive particle function in repetitive constructions, which form the focus of the study.

Kaynaklar

- Abık, A. D. (2020). Kutadgu Bilig’de “ara...ara / ara...arala” bağlacı. *Uluslararası Kutadgu Bilig Kurultayı* (ss. 19-28). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ağca, F. (2020). Kutadgu Bilig’de “ara ... ara(la) ...” Bağlacı Üzerine. *Uluslararası Kutadgu Bilig Kurultayı* (ss. 59-70). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1983). *Sözcük Türleri I*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R. (1991). *Kutadgu Bilig I. Metin*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R. (2003). *Kutadgu Bilig II: Çeviri*. Türk Tarih Kurumu.
- Ayazlı, Ö. (2024). Eski Türkçede bir bağlama edatı: Ap ve öbekleri. Akar, A. & Balci, O. & Doğan, A. T. (Ed.), *Doğu Türkçesinden Batı Türkçesine Bir Ömür: Prof. Dr. Bilâl Yücel Armağanı* (ss. 61-85). PA Paradigma Akademi Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgegil, K. (1982). *Türkçe Dilbilgisi*. Dergâh Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford: University Press.
- Delice, H. İ. (2012). *Sözcük Türleri*. Asitan Kitap.
- Eker, S. (2011). *Çağdaş Türk Dili*. Grafiker Yayınları.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2012). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Yayınları.
- Gabain, A. V. (2007). *Eski Türkçenin Grameri*. M. Akalın (Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (2015). *Türk Dilinde Edatlar*. Bilge Kültür Sanat.
- Hacıeminoğlu, N. (2019). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Grönbech, K. (2011). *Türkçenin Yapısı*. M. Akalın (Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaynak, O. (1969). Türkçede Bağlaçlar. *Türk Dili*, XIX (209), 697-705.
- Korkmaz, Z. (1959). Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek ile Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 17 (1-2), 41-68.
- Korkmaz, Z. (2017). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Li, Y. S. (2017). C. Brockelmann’ın “Doğu Türkçesi Grameri” Dizini = Index zu C. Brockelmanns “Osttürkischer Grammatik”. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Maimaiti, R. (2023). Kutadgu Bilig’deki Bağlaçların Tespiti ve Tasnifi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (1), 322-331. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1357415>
- Özkan Nalbant, B. (2016). Kutadgu Bilig’de Bağlama Grupları. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi MTAD*, 13 (4), 192-205. <https://doi.org/10.1501/MTAD.13.2016.4.57>
- Röhrborn, K. (2015). *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasie, Neubearbeitung, II. Nomina-Pronomina-Partikeln. Teil 1: a-avsk*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Sev, İ. G. (2012). Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler Bağlama Grubu Oluşturabilir mi?. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (2), 107-122. <https://doi.org/10.11616/AbantSbe.276>
- Şirin, H. (2020). *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, T. (2003). *Orhon Türkçesi Grameri*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi 9.
- Temir, A. (1956). Die Konjunktionen und Satzeinleitungen im Alt-Türkischen II. *Oriens*, 9 (2), 233-280. <https://doi.org/10.2307/1579275>
- Uçar, E. (2017). Eski Türk Yazıtlarındaki ança’nın Türkiye Türkçesine Aktarımı Üzerine Bazı Dikkatler. *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (11), 408-419. <https://doi.org/10.12992/TURUK386>
- Yavuz, S. (2011). Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar. *Diyalektolog- Ağız Araştırmaları Dergisi*, (3), 59-107. <https://izlik.org/JA69RK47NY>